

ПАВУТИНКА

Одного разу самотній Будда знічев'я походжав берегом озера Лотосів. Білосніжні, як перлина, з золотистими тичинками, квіти на воді ширили невимовно приємні пахощі. У раю був ранок.

Будда пройшов понад озером, зупинився і крізь листя лотоса, що вкривало поверхню води, подивився вниз. Під озером було пекло, й крізь прозору, як кристаль, товщу води ясно видніла ріка Сандзунокава¹ й Шпилясті гори. Погляд Будди повернувся на ім'я Кандата, що разом з іншими численними грішниками мучився в пеклі. Той Кандата, великий лиходій, за життя свого на землі вбивав людей, підпалював їхні оселі й учинив багато інших злочинів. А добро зробив лиш один раз. Якось у густому лісі він побачив, що через стежку повзе павучок. Кандата підняв був ногу, щоб роздушити його, та враз подумав: «Ні, не треба. Хоч воно й мале, але теж, певно, хоче жити. Шкода безпричинно вкорочувати йому віку».

Споглядаючи пекло, Будда згадав, як Кандата зглянувся на павучка, й вирішив віддячити йому за добро — допомогти видобутися з пекла. На щастя, поблизу над зеленим, як малахіт, листям лотоса райський павук снував свою чарівну сріблясту нитку. Будда взяв павутинку і між сніжно-білих перлистих квітів опустив її далеко вниз, аж до самого пекла.

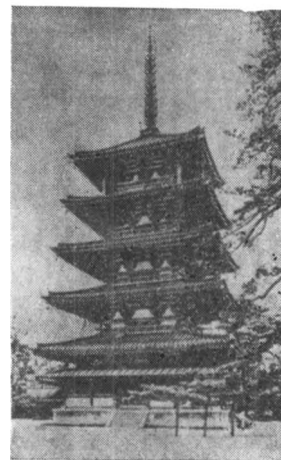
II

На дні пекла, у Кривавому озері борсався Кандата. Куди не глянь, всюди тьма кромішня, лиш коли-не-коли в тій темряві зблисне вістря Шпилястих гір. Чи може бути щось страхотливіше? Навколо тихо, як у могилі, лише іноді чути тихі зітхання грішників — висна-

жені пекельними муками, вони навіть не годні плакати вголос. Кандата, захлинаючись у Кривавому озері, звивався, корчився, як жаба перед сконом.

Ненароком він звів очі догори: з далекого неба над Кривавим озером у п'ятмі, немов боячись людського ока, повисла блискуча сріблиста павутинка. Кандата на радощах аж сплеснув у долоні — вчепившись за неї, можна, либонь, вибратися з пекла, ба навіть у рай потрапити. Отак розмірковуючи, Кандата мерщій учепився обома руками за павутинку і відчайдушно почав дряпатися вгору. Такого лиходія не треба було вчити, як це робити. Та хоч як він пнувся, а лізти було нелегко — рай і пекло розділяла не одна тисяча рі¹. Зіп'явшись трохи, Кандата втомився і вирішив перепочити. Висячи на павутинці, він глянув униз.

Його зусилля не пропали марно: Криваве озеро вже зникло в п'ятмі, а страшні своїм тьмяним блиском Шпилясті гори опинилися під ногами. Обхопивши руками павутинку, Кандата радісно заволав: «Наша взяла! Наша взяла!» Але тут він побачив, що слідом за ним цілою низкою, як мурашня, по тій самій павутинці п'ялися вгору силащенна грішників. Приголомшений Кандата аж рота роззявив. Тонка павутинка, що ледве витримувала його одного, напевно, увірветься під тягарем стількох людей. Якщо вона обірветься десь посередині, то всі його зусилля даремні — однаково полетить сторчака назад у пекло. О, це жахливо! А тим часом тисячі й тисячі грішників видиралися з темряви над Кривавим озером і швидко лізли блискучою павутинкою догори. Треба було негайно щось придумати, інакше павутинка порветься. І Кандата щосили закричав: «Гей, грішники! Це моя павутинка. Хто вам дозволив чіплятися за неї? Ану, спускайтеся вниз!»

¹ У буддйській релігії ріка, через яку переправляється на той світ душі померлих.

¹ Один рі — міра довжини — 3,9 км.

Але тої ж миті павутинка розірвалася саме над Кандатою, і він, закрутившись дзигною, зник у темряві. В імлістому просторі виблискувала лише тоненька райська павутинка.

III

Стоячи на березі озера Лотосів, Будда стежив за цією сценою. Коли Кандата каменем упав у Криваве озе-

ро, обличчя Будди посмутніло, і він пішов собі далі. Мабуть, жалюгідним здався йому Кандата, який намагався тільки сам один вилізти з пекла й був заслужено покараний за своє черстве серце, знов опинившись у безодні.

А лотосу до всього байдуже. Його білий перлистий цвіт похитував вінчиками коло ніг Будди, золотисті тичинки ширили у повітрі райські пахощі. У раю бралосся до полудня.

ТРИ СКАРБИ

Ліс. Троє розбійників б'ються між собою за скарби: чоботи-скороходи, плащ-невидимку і меч-гартованець. Було б за що! За старий мотлох...

1-й РОЗБІЙНИК. Віддай плаща!

2-й РОЗБІЙНИК. Дзуськи! Віддай меча, кажу!.. Ти чого вкрав мої чоботи?

3-й РОЗБІЙНИК. Це мої чоботи! Ти — злодій!

1-й РОЗБІЙНИК. Я беру собі плащ.

2-й РОЗБІЙНИК. Ач який! Чого схотів!

1-й РОЗБІЙНИК. Як ти смієш мене бити? Та ще й красти мого меча?

3-й РОЗБІЙНИК. Що? Плаща закортіло, злодюго?

Зчиняється бійка. Мимо лісовою дорогою проїжджає принц.

ПРИНЦ. Гей, що ви тут затіяли? (Злазить з коня.)

1-й РОЗБІЙНИК. Це він у всьому винен. Украв плаща та ще й хоче, щоб я йому меча віддав...

3-й РОЗБІЙНИК. Вони обидва великі злодії. Усе в мене поцупили.

1-й РОЗБІЙНИК. Не бреш!

2-й РОЗБІЙНИК. Ти сам брехун!

Розбійники кидаються один на одного.

ПРИНЦ. Стривайте! Стривайте! Чого ви галасуєте? Хіба не можна комусь одному віддати цей старий плащ і драні чоботи?

2-й РОЗБІЙНИК. Е, ні! Це не простий плащ, а плащ-невидимка.

I 1-й РОЗБІЙНИК. А меч цей розрубє шолом з найміцнішої криці. Бо це меч-гартованець.

3-й РОЗБІЙНИК. Чоботи теж не прості, а скороходи.

ПРИНЦ. Ну, коли так, то є за що сваритися. А може б, ви поділили все нарівно між собою?

2-й РОЗБІЙНИК. Я не хочу, щоб цей меч коли-небудь відтяв мені голову.

1-й РОЗБІЙНИК. З таким плащем мене обкрадуть, а я й злодія не побачу.

2-й РОЗБІЙНИК. Украсти, звісно, можна. Та хіба без чобіт утечеш?

ПРИНЦ. Ви всі по-своєму маєте рацію. Я вам ось що пораджу: продайте все мені й позбудетесь клопоту.

1-й РОЗБІЙНИК. Продамо?

3-й РОЗБІЙНИК. Воно, звісно, не погано було б.

2-й РОЗБІЙНИК. Тільки от як із ціною?

ПРИНЦ. З ціною? Замість плаща я даю свій червоний плащ з мережаною облямівкою, за чоботи — черевики з самоцвітами, а за меч не пошкодую щирозлотої шаблі. Ну, то як? Згода?

2-й РОЗБІЙНИК. Гаразд.

1-й і 3-й РОЗБІЙНИКИ. Ми теж не маємо нічого проти.

ПРИНЦ. Отже, міняємось.

Вимінявши чоботи-скороходи, плащ-невидимку і меч-гартованець, принц сідає на коня і пускається своєю дорогою.

ПРИНЦ. Де-небудь поблизу немає заїзду?

1-й РОЗБІЙНИК. На узліссі є заїзд «Золотий ріжок». Ну, бувайте здорові!

ПРИНЦ. Бувайте! (Від'їжджає.)

3-й РОЗБІЙНИК. Непогане дільце ми облагодили, еге ж? Мені й не снилося, що можна чоботи обміняти на такі черевички. Гляньте-но. На застібці діамант.

2-й РОЗБІЙНИК. А хіба мій плащ не чудовий? Як одягну, то буду паном на всю губу.

1-й РОЗБІЙНИК. Шабля ця теж чогось варта. Подивіться: рукоять і піхви з щирого золота. Ну й дурень той принц! Так продешевив!

2-й РОЗБІЙНИК. Тс-с-с-с... Ходімо куди-небудь та хильнемо чарчину-другу.

Троє розбійників прямують у протилежний бік.

II

Шинок заїзду «Золотий ріжок». У кутку сидить принц і гризе окраєць хліба. Крім принца, в шинку ще семеро селян.

ШИНКАР. Кажуть, начебто принцеса виходить заміж.

1-й СЕЛЯНИН. Є така чутка. І начебто жених — чорний король.

2-й СЕЛЯНИН. Подейкують, ніби принцеси той король дуже осоружний.

1-й СЕЛЯНИН. Але ж вона може йому відмовити, коли він їй осоружний.

ШИНКАР. Кажуть, чорний король подарує нашому чоботи-скороходи, меч-гартованець і плащ-невидимку. От наш король і пообіцяв віддати за нього принцесу.

2-й СЕЛЯНИН. Ох, бідолашна принцеса!

1-й СЕЛЯНИН. Невже її ніхто не врятує?

ШИНКАР. Може б, і знайшовся який принц. Адже країн багато. Та хіба подужаєш чорного короля? Ніхто не наважиться.

2-й СЕЛЯНИН. Ходить чутка, нібито жадібний король поставив дракона сторожити доньку.

ШИНКАР. Та ні, не дракона, а вартівого.

1-й СЕЛЯНИН. Якби я вмів чаклувати, перший кинувся б рятувати принцесу.

ШИНКАР. Я теж не дав би себе випередити. (Усі сміються.)

ПРИНЦ (підбігаючи до селян). Не турбуйтеся! Я її врятую.

СЕЛЯНИ (приголомшено). Ви?!

ПРИНЦ. Атож. Нехай хоч зараз об'являється той чорний король. (Згорнувши руки на грудях, дивиться на селян.) Я вмить з ним розправлюся.

ШИНКАР. Але ж у того короля три скарби: по-перше, чоботи-скороходи, по-друге...

ПРИНЦ. Меч-гартованець? Я теж усе це маю. Гляньте на мої чоботи, на меч, на старий плащ. Вони нічим не відрізняються від тих, що має чорний король.

СЕЛЯНИ (приголомшено). Ці чоботи?! Цей меч?! Цей плащ?!

ШИНКАР (сумніваючись). Але ж ваші чоботи подерті.

ПРИНЦ. Так, подерті. А проте, це чоботи-скороходи.

ШИНКАР. Невже?

ПРИНЦ (засмучено). Ви, мабуть, гадаєте, що я брешу. Гаразд. Тоді я вам покажу, як я літаю. От відчиніть лишень двері. Я стрибну й одразу зникну.

ШИНКАР. Але спочатку розрахуйтеся зі мною.

ПРИНЦ. Не хвилюйся. Я вмить повернуся. Яких вам дарунків принести? Іспанських динь? Чи, може, фіг з далекої Аравії?

ШИНКАР. Байдуже, чого-небудь принесіть. Тільки покажіть, як ви літаєте.

ПРИНЦ. Гаразд. Я лечу. Раз, два, три!..

Принц шосили стрибає. Але, не доскочивши до дверей, падає. Селяни регочуть.

ШИНКАР. Я так і думав!

1-й СЕЛЯНИН. У таких чоботях не те що тисячу рі, а навіть два-три кени¹ не подолаєш.

2-й СЕЛЯНИН. Ні, принц таки стрибнув. Але він, мабуть, пролетів тисячу рі й зразу ж вернувся назад.

1-й СЕЛЯНИН. Кинь жартувати! Придумав таку нісенітницю!

Селяни регочуть. Невдаха-принц підводиться і прямує до дверей.

ШИНКАР. Стривайте, стривайте! Хто платитиме?

Принц мовчки кидає гроші шинкареві.

2-й СЕЛЯНИН. А де ж наші подарунки?

ПРИНЦ (поклавши руку на рукоять меча). Що?

¹ Один кен — 1,8 м.

2-й СЕЛЯНИН (с а х а ю ч и с ь). Ні-ні, я нічого не сказав... (Б у р м о ч е.) Та-ким мечем і голову можна відтяти.

ШИНКАР (з а с п о к і й л и в о). Ви ще молоді, вертайтеся до свого батька. З вашою силою годі подужати чорного короля. Правду кажуть люди: не коваль — то й рук не погань.

СЕЛЯНИ. Так і зробіть. Так і зробіть. Добра порада.

1-й СЕЛЯНИН. Ви надіньте плащ. Може, зникнете.

ПРИНЦ. Годі варнякати! (Т у п н у в ш и ного ю.) Я таки врятую принцесу. Нехай мої чоботи не скороходи, але ж я маю ще меч. І плащ... (В і д ч а й д у ш н о.) Зрештою, бодай навіть голими руками, а допоможу їй! (У нестямі вибігає з шинку.)

ШИНКАР. Шкода бідолахи. Вб'є його чорний король...

III

Сад у королівському замку. Між трояндами жебонить водограй. Спочатку нікого не видно. Згодом появляється принц у плащі.

ПРИНЦ. Здається, я став невидимий, коли загорнувся у плащ. Бо пройшов через браму, а вартові й слова не сказали. У цьому плащі я добудуся у покої принцеси... О, хтось іде сюди! Невже принцеса? Де б мені схватися?.. Але, навіщо? Все одно вона мене не побачить.

Принцеса підійшла до водограю, сумовито зітхнула.

ПРИНЦЕСА. Яка я нещасна! Не мине й тижня, як той гидкий чорний король повезе мене в Африку, де стільки левів і крокодилів... (С і д а є на т р а в у.) Я так хочу залишитися в цьому замку! Хочу слухати, як жебонить цей водограй серед кущів троянди...

ПРИНЦ. О, бідолашна принцеса! Я життя не пошкодую задля неї.

ПРИНЦЕСА (з д и в о в а н о п о з и р а є на принца). Хто ви такий?

ПРИНЦ. Ой, лишенько! Навіщо я заговорив?

ПРИНЦЕСА. А що ж тут поганого? Ви такий вродливий...

ПРИНЦ. Хіба ви мене бачите?

ПРИНЦЕСА. Авжеж бачу. Чого ви так дивуєтесь?

ПРИНЦ. І плащ бачите?

ПРИНЦЕСА. Бачу старий плащ.

ПРИНЦ (р о з п а ч л и в о). Але ж я невидимий.

ПРИНЦЕСА. Чому?

ПРИНЦ. Бо на мені плащ-невидимка.

ПРИНЦЕСА. Це плащ чорного короля?

ПРИНЦ. Ні, мій власний.

ПРИНЦЕСА. Та хіба він вас ховає від людського ока?

ПРИНЦ. Ховає. Адже вартові біля брами не затримали мене.

ПРИНЦЕСА (с м і є т ь с я). Що ж тут дивного? Побачивши такий старий плащ, вони, мабуть, подумали, що то слуга.

ПРИНЦ. Слуга? (У р о з п а ч і п р и с і д а є.) У таких чоботях?

ПРИНЦЕСА. А що особливого у тих чоботях?

ПРИНЦ. Це чоботи-скороходи.

ПРИНЦЕСА. Такі, як у чорного короля?

ПРИНЦ. Звичайно. Тільки от недавно я спробував летіти, але не стрибнув навіть на два кени. Правда, у мене ще є меч. Меч-гартованець, що крицю рубає.

ПРИНЦЕСА. А що ви хочете рубати?

ПРИНЦ. Зітну голову тому чорному королю.

ПРИНЦЕСА. Ви хочете викликати чорного короля на двобій?

ПРИНЦ. Я прийшов рятувати вас.

ПРИНЦЕСА. Справді?

ПРИНЦ. Атож.

ПРИНЦЕСА. Ой, яка радість!

Несподівано з'являється чорний король. Принц і принцеса здивовані.

ЧОРНИЙ КОРОЛЬ. Добридень! Я щойно прилетів з Африки. Як вам подобаються мої чоботи?

ПРИНЦЕСА (х о л о д н о). Можете вертати в свою Африку.

ЧОРНИЙ КОРОЛЬ. Е, ні. Сьогодні я хочу з вами про все поговорити. (Д и в и т ь с я на принца.) А це що за слуга?

ПРИНЦ. Слуга? (Г н і в н о.) Я — принц. Я прийшов рятувати принцесу. Поки я тут, ніхто не зважиться пальцем її торкнути.

ЧОРНИЙ КОРОЛЬ (з удаваною чемністю). Я маю три скарби. Ви це знаєте?

ПРИНЦ. Меч, чоботи і плащ? Певна річ, у своїх чоботях я не стрибну на одиного¹. Та гадаю, і ви у своїх теж не зможете разом з принцесою полетіти на тисячу рі. Погляньте на мій

¹ Один тьо — 109 м.

плащ. Тільки завдяки йому я добрався сюди. Вартові подумали, що я слуга. Виходить, плащ мене сховав.

ЧОРНИЙ КОРОЛЬ (регоче). Яка зухвалість! Ось подивіться, що може зробити мій плащ. (Одягає плащ і вмиє щезає.)

ПРИНЦЕСА (сплескуючи в долоні). О, зник! Як добре!

ПРИНЦ. Такий плащ — зручна річ. Він став би нам у пригоді.

ЧОРНИЙ КОРОЛЬ (раптово з'являється роздратований). А мені він не потрібен. (Скидає плащ на землю.) Мені досить меча. (Дивиться на принца.) Ви хочете позбавити мене щастя. Я пропоную чесну гру. Мій меч рубає навіть крицю, тож вашу голову вмиє зтіне. (Витягає меча з піхов.)

ПРИНЦЕСА (заступає принца). Якщо ваш меч крицю рубає, то, напевне, легко простромить мені груди. Ну, коліть мене! Коліть!

ЧОРНИЙ КОРОЛЬ (відсахнувшись). Я не можу вас поранити.

ПРИНЦЕСА (глузливо). Виходить, ваш меч не може простромити мені груди? А ви ж казали, ніби він і крицю рубає!

ПРИНЦ. Стривайте! Король правду каже. Я його ворог, тож нам належить у чесній боротьбі звести рахунки. (До короля.) Ну, починаймо! (Виймає меча.)

ЧОРНИЙ КОРОЛЬ. Ти хоч і молодий, а, бачу, відважний. Я тебе за одним махом на той світ зажену.

Починається двобій. Перший удар королівського меча розтрощує меч принца.

ЧОРНИЙ КОРОЛЬ. Ну, то як?

ПРИНЦ. Меч, звісно, ви розрубали, але я все одно боронитиму принцесу.

ЧОРНИЙ КОРОЛЬ. Будемо далі битися?

ПРИНЦ. Ясна річ, будемо.

ЧОРНИЙ КОРОЛЬ. А може, годі? (Кидает меч на землю.) Ви переможені, то навіщо мені тепер меч?

ПРИНЦ. Чому?

ЧОРНИЙ КОРОЛЬ. Чому? Якби я вас убив, принцеса ще дужче зненавиділа б мене. Хіба ви не розумієте?

ПРИНЦ. Чого ж? Розумію. Та й ви, здається, дещо збагнули.

ЧОРНИЙ КОРОЛЬ (задумано). Я думав, що мої три скарби полонять принцесу. Але я помилився.

ПРИНЦ (кладучи руку королеві на плече). А я думав, що, маючи три скарби, зможу принцесу врятувати. Я теж помилився.

ЧОРНИЙ КОРОЛЬ. Так, ми обидва помилилися. (Бере принца за руку.) Чи не краще нам замиритися? Прошу вибачити мені.

ПРИНЦ. І ви мені теж пробачте. Тепер не можна сказати, хто з нас переможений, а хто переможець.

ЧОРНИЙ КОРОЛЬ. Я вас переміг. Але я переміг і себе. (До принцеси.) Я повертаюся до Африки. А ви живіть щасливо. Меч принца не розрубав криці, але вразив щось твердіше за неї — ваше серце. На ваше весілля я хочу подарувати вам три скарби: меч, чоботи й плащ. З ними вам не страшний ніякий ворог. А якщо все-таки якийсь лиходій порушить ваш спокій, дайте мені знати, і я вмиє прискочу з п'ятдесятьма тисячами чорних вершників і покараю нахабу. (Сумовито.) В африканській столиці я збудував для вас мармуровий палац. Навколо нього цвіте лотос. (Принцеві.) Будь ласка, коли-небудь узуйте чоботи-сороходи й завітайте до мене в гостину.

ПРИНЦ. Вельми вдячний за запрошення.

ПРИНЦЕСА (чіпляє королю до грудей троянду). Я вам завдала чимало прикросців. Я навіть увісні не подумала б, що ви така добра людина. Пробачте. Я перед вами винна. (Припавши до грудей чорного короля, плаче, як мала дитина.)

ЧОРНИЙ КОРОЛЬ (гладить принцесу по голові). Дякую за добре слово. Зрештою, я не злий дух. Нечиста сила в подобі чорного короля трапляється лише в казках. (До принца.) Чи не так?

ПРИНЦ. Авжеж. (Повертаючись до глядачів.) Шановні панове! Ми всі троє прозріли. Лише в казках ви натрапляєте на злого, як нечиста сила, чорного короля і принца з трьома скарбами. Тепер нам відкрилися очі, тож не годиться жити в казці. Перед нами стелеться широкий-широкий світ. Із саду, де цвітуть троянди й жебонить водограй, ми підемо разом у цей світ. У широкий світ! Жахливий і водночас прекрасний, великий, чарівний! Ми не знаємо, що нас чекає там: страждання чи радість. Але ми сміливо підемо у цей світ.

ЖАБИ

Я лежав на березі старого, порослого очеретом й осокою ставка, що кишів жабами.

По той бік ставу шелестіли струнки осики. А вгорі, у спокійному літньому небі, біліла маленька хмаринка. Дерева й хмаринка відбивались у ставку і здавалися там ще прекраснішими.

Цілісінький божий день жаби не втомно вели своє ква-ква-ква, кум-кум-кум, кре-кре-кре... Як послухати, то могло видатися, що вони тільки скрекочуть. А насправді жаби запально дискутували. Адже не тільки за часів Езопа вони вміли говорити.

Одна жаба, прибравши позу університетського професора, завела таку мову:

— Для чого вода? Щоб ми плавали. Для чого комахи? Щоб ми, жаби, ними годувалися.

— Так-так-так! — озвалось звідусіль. Поверхня води, в якій відбивались і дерева, і небо, майже вся вкрилася жабами, а тому схвальні вигуки були дуже голосні. Той жаб'ячий галас розбудив гадюку, що спала під осикою. Гадюка звела голову, глянула на ставок і сонно облизнулася.

— Для чого земля? Для чого дерева й рослини? Щоб робити нам затінок. Отже, вся земля наша, жаб'яча.

— Так-так-так!

Гадюка напружилась, витяглася. А потім, виблискуючи чорними очима, заповзла в очерет і почала пильно стежити за ставком.

Жаба-професор вела далі:

— Для чого небо? Щоб висіло на ньому сонце. Для чого сонце? Щоб гріти наші жаб'ячі спина. Отже, небо наше. Взагалі, немає жодного сумніву, що весь світ належить нам: вода і дерева, земля і комахи, небо й сонце. Роз'яснюючи вам цю істину, я водночас складаю найщирішу подяку господі, що створив для нас всесвіт. Хай славиться ім'я боже у віках! — Жаба повела лупатими, зведеними в небо очима і, широко розтуливши рота, повторила: — Хай славиться ім'я боже...

Та не встигла красномовна жаба скінчити, як гадюка кинулась і проковтнула її.

— Ой, лишенько! Ква-ква-ква!

— Ой, лишенько! Кре-кре-кре! — залемтували жаби. Відколи існує ставок, такого переполоху ще не було. Та серед того лементу я почув голос якогось жабеняти, що питало, схлипуючи:

— Вода і дерева, земля і комахи, небо й сонце — все наше, жаб'яче. А гадюки? Вони теж для нас?

— Авжеж, і гадюки для нас, — відповіла літня жаба. — Якби вони нас не поїдали, то жаб ставало б дедалі більше й у ставку, й у цілому світі, — вже й місця вільного не було б. Тому гадюки нас поїдають. Кожну з'їдену жабу слід уважати за жертву, принесену для нас самих. Що тільки є на світі — усе наше. Хай славиться ім'я боже у віках!

З японської переклав Іван ДЗЮБ

